

Бібліографічні посилання

1. **Науменко Л. О.** Мова ранніх творів Володимира Винниченка : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. О. Науменко. – К., 2003. – 19 с.
2. **Русанівський В. М.** Сила і краса (Особливості мови творів В. К. Винниченка) / В. М. Русанівський // Українська мова і література в школі. – 1992. – № 2. – С. 41–46.
3. **Супрун А. П.** Семантико-стилістичні особливості фразеологічних одиниць (на матеріалі поетичних творів М. Рильського) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / А. П. Супрун. – Д., 1999. – 19 с.
4. **Устенко Н.** Фразеологічні одиниці на позначення процесів пам'яті й уяви у мові художніх творів Володимира Винниченка / Н. Устенко // Мовознавчі студії. – Вип. 2 : Фразеологізм і слово у тексті і словнику / упор. : К. Іваночко та ін. – Дрогобич : Посвіт, 2010. – С. 414–420.
5. **Устенко Н.** Фразеологічні одиниці на позначення розумової діяльності у мові художніх творів В. К. Винниченка / Н. Устенко // Наукові записки. – Вип. 89 (3). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : у 5 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – С. 225–228.
6. **Фразеологічний словник української мови** / уклад.: В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наук. думка, 1999. – 984 с.
7. **Щербачук Л. Ф.** Загальномовна та індивідуально-авторська фразеологія в художніх текстах (на матеріалі творів О. Гончара) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. Ф. Щербачук. – Сімферополь, 2000. – 20 с.

Надійшла до редколегії 08.04.11

УДК 811.161.2'367.622

О. В. Халіман

Коледж Національного фармацевтичного університету (м. Харків)

ОЦІННІ ЗНАЧЕННЯ ІМЕННИКІВ СПІЛЬНОГО РОДУ ЯК ПРОБЛЕМА ЛЕКСИКОГРАФУВАННЯ (на матеріалі аналізу відповідей респондентів)

На матеріалі художніх текстів та даних лінгвістичного експерименту проаналізовано особливості вираження оцінних значень іменниками спільного роду, своєрідність їх реалізації й актуальність у сучасній комунікації.

Ключові слова: оцінне значення, іменники спільного роду, комунікація.

На материале художественных текстов и данных лингвистического эксперимента проанализированы особенности выражения оценочных значений существительными общего рода, своеобразие их реализации и актуальность в современной коммуникации.

Ключевые слова: оценочное значение, существительные общего рода, коммуникация.

In this article on the material of artistic texts and data of linguistic experiment the peculiarities of expressing of estimation meaning with the help of nouns of common gender, originality of their realization and currency in modern communication have been analyzed.

Keywords: estimation meaning, nouns of common gender, communication.

Серед інших актуальних питань сучасної лінгвістики увагу дослідників привертає природа категорії оцінки, характер її мовної презентації одиницями різних мовних рівнів. У сучасній мовленнєвій практиці українців простежується активне застосування мовних одиниць із оцінною семантикою: архетипові засоби,

що функціонують як складові мовної свідомості етносу, набувають змін в особливостях їх використання.

Сутність лінгвофілософської категорії оцінки та характер її мовної презентації активно вивчали вітчизняні й зарубіжні мовознавці. Дослідження вчених стосувалися особливостей вираження оцінки одиницями різних мовних рівнів (лексико-семантичного – Т. Вільчинська, В. Іващенко, Т. Космеда, Н. Левадна, Ф. Моїсеєнко, В. Труб, словотвірного – І. Ковалик, Т. Космеда, Л. Летюча, В. Лопатін, А. Нелюба, О. Олексенко, Л. Родніна, Т. Черторизька, В. Шинкарук, Л. Шутак, фразеологічного – В. Ужченко, Л. Авксентьев, А. Івченко, Н. Грозьян, Т. Космеда, С. Олійник, специфіки частиномовного розшарування лексики з оцінною семантикою – Т. Денисюк, О. Жижома, І. Кононенко, Т. Космеда, Н. Левадна, Л. Мацько, Г. Монастирецька, О. Наконечна, С. Равлюк, Г. Серпутько, С. Педченко, В. Ткачук та відповідних синтаксичних конструкцій – В. Мараховська, М. Ретунська, О. Семенюк, П. Ткач, С. Шабат, І. Шкіцька), оцінки як текстової (дискурсивної) категорії (О. Вольф, Т. Космеда, молоді науковці М. Кайки, М. Михальченко) у дискурсах різного функційного призначення, напр., художньому – У. Соловій, епістолярному – Н. Павлик, публіцистичному – Л. Гусліста, Н. Кочукова, С. Равлюк, І. Онищенко, науковому – Ж. Краснобаєва-Чорна, політичному – К. Серажим, рекламному – В. Зірка, Ю. Булик, розмовному мовленні – В. Труб; концептів як репрезентантів аксіологічної інформації (Т. Вільчинська, Т. Космеда, Н. Плотнікова, А. Приходько, Ю. Шамраєва) та ін. Функційно-прагматична спрямованість сучасних лінгвістичних досліджень відкрила можливість для вивчення нових аспектів категорії оцінки. Аналіз функційної специфіки граматичних одиниць дав змогу мовознавцям зацентувати увагу на їх прагматичній значущості в комунікативному процесі. Спираючись на засади лінгвістичного функціоналізму, що є основою граматики активного типу (праці В. Виноградова, Л. Щерби, Р. Якобсона, О. Бондарка, Ф. Бацевича, І. Вихованця, К. Городенської, Н. Гуйванюк, Г. Золотової, А. Загнітка, Т. Космеди, О. Кубрякової, О. Ремчукової та ін.), вчені почали досліджувати граматичні одиниці і як засоби вираження оцінки, співвідносячи їх структурні особливості з комунікативним процесом. Такі дослідження мотивують необхідність розробки «граматики оцінки» – всебічного аналізу системи граматичних засобів вираження оцінних значень (ОЗ) з урахуванням їх прагматичних характеристик. Для створення відповідного ефекту в комунікативних ситуаціях мовці залучають численні особливості мови, зокрема й потенціал родових граматичних одиниць.

Клас іменників спільного роду (СР) було виділено в окрему категорію на початку XIX ст. (К. Аксаков [1], Е. Вольтер [6], О. Востоков, Г. Павський [Див. 5], О. Потебня [17]). Його аналіз досить глибоко висвітлений у лінгвістичній літературі (праці В. Виноградова [5], В. Васченка [3], А. Загнітка [7], Т. Космеди [2], М. Леонової [10], І. Матвіяса [11], О. Тараненка [19], Г. Чередниченка [24], Т. Шанської [25], В. Шинкарука, Л. Шутак [26] та ін.). Дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців щодо особливостей функціонування іменників СР, зокрема і як засобів реалізації ОЗ, вже були розглянуті авторкою цієї статті (див. [21]), де аналізовані слова схарактеризовані як предметно-ознакові імена, що вирізняються граматичною можливістю функціонувати як форми чоловічого, жіночого, середнього родів, здатністю виражати оцінні відтінки значення, що є складниками їх лексичного значення або можуть виникати внаслідок впливу словотвірних формантів. Контекст співвідносить слово з певною особою, а форми слів, у синтаксичні сполучення з якими вступають іменники СР, стають показником роду.

Мета цієї наукової розвідки – проаналізувати специфіку вираження оцінних значень іменниками спільного роду, їх актуальність у сучасній комунікації. Матеріал дослідження – художні тексти XVIII–XXI ст. (В. Винниченко, Ю. Збанацький, І. Карпенко-Карий, Панас Мирний, І. Нечуй-Левицький, Ю. Яновський), а також дані лінгвістичного експерименту (512 респондентів), який проведено для виявлення індивідуальних поглядів анкетованих на наявність оцінних відтінків у конкретних контекстах та актуальності аналізованих засобів у сучасному мовленні українців.

Хоча в іменниках СР, що зазвичай є негативними характеристиками людей, пейоративність закладена в їхніх лексичних значеннях, модифікується численними суфіксами суб'єктивної оцінки, проте це зумовлено і їхніми граматичними особливостями. Саме зняття родової диференціації номінованих осіб (можливість функційно виступати словами і чоловічого, й жіночого родів) дає змогу зосередитися на їх характеристичні, наповнити такі іменники оцінними смислами. Вони, як показує аналіз словникових дефініцій, характеризують людей за відповідними якостями (*нахаба*), способом життя (*нероба*, *невдаха*), поведінкою (*капризуля*), родом діяльності (*слуга*, *колега*), фізичним (*каліка*) та соціальним станом (*сирота*) і т. ін. Яскраво виражений ознаковий компонент утруднює їх сполучуваність з атрибутивними елементами, які б характеризували номіновану особу, оскільки ознака вже є складником значення іменника. Вона стає підґрунтям для формування оцінки, що властива аналізованим словам. Поєднання слів з ОЗ зі словами *добре* / *погано* викликає труднощі через певну тавтологію аксіологічних смислів, що можна яскраво продемонструвати на прикладі іменників спільного роду: не є функційно виправданими словосполучення типу *хороший* / *поганий волоцюга*, *хороший* / *поганий ледацюга*, *хороший* / *поганий молодчина*, *хороший* / *поганий трудяга*, *хороший* / *поганий хапуга*, *хороший* / *поганий ябеда* і т. ін. Можливі поодинокі випадки таких поєднань, коли слово називає особу за родом діяльності, не характеризуючи її як позитивну чи негативну, порівн.: *хороший* / *поганий слуга*, *колега* і т. ін.

У словнику української мови [18] зафіксовано 490 іменників спільного роду. Значна кількість таких іменників, справді, виражає негативну оцінку, що підтверджується відповідними контекстами їх уживання, наприклад, словник подає таке значення слова *нероба*: «людина, яка веде бездіяльне, ледаче життя; ледар, гультай» [18, т. 5, 378], що сприймається як негативна характеристика. У контексті зустрічаємо: *Дарина прожила вже в сестриній родині, як у материній, – пещеною, коханою, неробою* (Ю. Яновський) [27, с. 95]. У ході експерименту більшість респондентів підтвердили наявність негативної оцінки особи у запропонованому контексті (71,88 %). Під час бесіди опитані для пояснення своїх відповідей наводили негативнооцінні атрибути-асоціації до іменника *нероба*: *ледачий, невдячний, п'яний, бездарний, безсовісний*.

Контексти підтверджують наявність пейоративних відтінків численних іменників спільного роду, порівн.: *волоцюга* («бездомна людина, яка не працює, а живе з крадіжок, жебрацтва і т. ін., постійно змінюючи місце перебування; бродяга, проїдисвіт» [18, т. 1, 733]): *Хто за його добре слово скаже? П'яниця, волоцюга, проїдисвіт – от тобі і все!* (Панас Мирний) [12, с. 86]; *ехида* («лиха, зла, хитра, лукава, в'їдлива людина» [18, т. 2., с. 499]): *В тій он хаті – мій сусіда... Кар'ерист він і ехида. Дуже вредний чоловік!* (С. Олійник) [15, с. 274]; *недотепа* («людина, яка не вміє зробити, виконати, здійснити і т. ін. що-небудь з належним умінням, як слід; невміла людина» [18, т. 5, с. 301]): *– Що ти таки, старий, думаєш з ним [сином], що він до зросту дійшов, а така недотепа – нічого робити не вміє?* [20, с. 101]; *Виросте ж людям на сором така недотепа, що й тарілки помити як слід незуга-*

рна (Ю. Збанацький) [8, с. 265]; *пройда* («хитра, пролазлива, спритна у своїх вчинках людина; пройдисвіт» [18, т. 8, с. 190]: [Михайло:] *Єй-богу, жениться* [Данило!] [К а л е н и к:] *На кому?* [Михайло:] *На Мар'яні Гайдабурівні... Там така пройда...* (І. Карпенко-Карий) [9, с. 152] і т. ін.

Аналогічно контексти підтверджують позитивнооцінне значення, що виражається значно меншою кількістю іменників, порівн.: *молодчина* («уживається для висловлення похвали людині за відмінну роботу або за її позитивні якості» [18, т. 4, с. 785]): *Глухо згори з його вікна чути ще раз дзвінок. Молодчина старенька, – умліває від страху, а не пускає, як сказано* (В. Винниченко) [4, с. 363]. Наявність позитивної оцінки підтвердили результати експерименту: такий варіант обрали 65,63 % опитаних.

У деяких пунктах анкети жоден із варіантів відповідей не отримав переважної більшості, напр.: *Бідолаха розпістерся на підлозі, вдарившись обличчям об плінтус...* (25 % – позитивна оцінка; 38,28 % – негативна; 36,71 % – нейтральна); *Якийсь бідолаха, відчувши себе за межею реального, в царстві божевілля, дико й тоскно закричав* (14,06 % – позитивна оцінка, 43,75 % – негативна оцінка, 42,19 % – нейтральна оцінка). Бесіда із респондентами дала змогу пояснити причину виникнення у них таких відповідей з'явою під час анкетування розмаїття аксіологічних асоціацій. Позитивна характеристика особи, номінованої аналізованим іменником, мотивована виникненням емпатії, бажанням виразити жалість, співчуття (порівн.: *бідолаха* – «бідна, нещасна людина; бідняга» [18, т. 1, с. 178]). Опитані, що обрали варіант «негативна оцінка», керувалися розумінням негативних емоцій, переживань, стану особи, про яку йдеться. Частина респондентів не вважає наведені вище асоціації причиною ні для позитивної, ні для негативної оцінки. Усе ж конкретні контексти можуть посилювати певну оцінку, порівн.: – *Бідолаха! – прошепотіла Люба Присяжнюк. – Бачите, який він тонкий і вразливий* (наявність позитивної оцінки відзначила 59,38 % опитаних).

Аналогічну відсутність переважної більшості відповідей у зв'язку з такими ж аксіологічними асоціаціями спостерігаємо при вживанні іменника *сирота*, порівн.: *Бувала коло заповітного каменю й Меланочка, підліток, сирота безрідна, занедбана й занехаяна по наймах* (39,06 % – позитивна оцінка; 39,06 % – негативна оцінка; 21,88 % – нейтральна оцінка). Поза контекстом, як зауважили респонденти, іменник *сирота* не є оцінним, оскільки може номінувати особу як з позитивними, так і з негативними якостями, тому у вузькому малоінформативному контексті сприймається як нейтральнооцінний, напр.: *Але не тому Марія плаче, що сирота* (57,03 % анкетованих). Проте в іншому контексті простежуємо посилення негативної оцінки, зокрема мовець використовує аналізований іменник для негативної самохарактеристики, порівн.: *Не нагадуйте мені, що я знов сирота і бездомник* (64,06 % опитаних відзначили наявність негативної оцінки в запропонованому висловлюванні).

Можна навести низку прикладів, коли контекст модифікує значення аналізованих слів: у мовленні, вживаючись у переносному значенні, слова можуть змінювати наявне первинне ОЗ на протилежне. Це частково відображено у словниках, наприклад, зафіксовано, що іменник спільного роду *розумака* вживається у двох значеннях: *розумна людина* та (з позначкою ірон.) *той, хто вважає себе розумнішим за інших*. У висловлюванні – *Збився? А розтолкуй мені, як ти такий розумака, чого ходив по цій дорозі тисячу раз і ніколи не збивався, а в цю ніч збився?* 71,09 % респондентів відзначили наявність негативної оцінки, що й засвідчує контекстуальну зміну аксіологічного смислу.

Проте не всі можливі зміни такого характеру фіксують словники, наприклад, як вже було зазначено, словник подає лише пряме значення іменника спільного роду *молодчина* («уживається для висловлення похвали людині за відмінну роботу або за її позитивні якості» [18, т. 4, с. 785]), не враховуючи можливі контекстуальні оцінні переосмислення, порівн.: *Ну ти молодчина! Важко було допомогти?* (з розм. мовл.); *Молодчина! Про себе тільки подумав!* (з розм. мовл.).

Досліджуючи іменники спільного роду, А. Загнітко серед зібраного фактичного матеріалу зафіксував значну перевагу у використанні слів типу *нахаба, забудько, зайда* до осіб чоловічої статі (87,7 % загальної кількості вжитку) [7, с. 155]. Аналіз прикладів, наведених поряд з дефініціями іменників спільного роду у «Словнику української мови» [18], відносно підтвердив наведену тезу: 79 % іменників спільного роду, що вжиті у формі однини, номінують осіб чоловічої статі. Видається правомірним стверджувати, що мовці інтуїтивно частіше послуговуються цими словами саме в такий спосіб, зважаючи на їх «жіночий» зовнішній вигляд (закінчення *-а*) подібно до використання слів жіночого роду стосовно чоловіка для негативної характеристики. Виникає питання: чи зберігається така відсоткова співвіднесеність при вживанні позитивнооцінних іменників спільного роду? У ході лінгвістичного експерименту респондентам було запропоновано скласти речення зі словами *ледацюга* (негативна оцінка) та *молодчина* (позитивна оцінка), використовуючи їх у прямому значенні. Результати експерименту демонструють: 81,25 % мовців використали іменник спільного роду з пейоративним відтінком (*ледацюга*) у сполученні з атрибутами та дієслівними формами чоловічого роду (з них 62,5 % номінують осіб чоловічої статі, 18,75 % – тварин, порівн.: *Величезний рудий кіт-ледацюга лежав на припічку і мляво перевертався з боку на бік у пошуку зручного положення і, бажано, чогось їстівного...; «Ледацюга ти, Петре! Не можеш навіть посуд за собою помити», – сказала мати своємулюбому синочку).* При аналізі матеріалів анкетування було виокремлено речення: *Дмитро був справжньою ледацюгою.* Привертає увагу вживання означення у формі жіночого роду, незважаючи на чоловічу стать названої особи. Як пояснили респонденти під час співбесіди, таке вживання сприятиме більшому ступеню негативної оцінки, ніж відповідна форма прикметника чоловічого роду. Опитування показало, що вживання позитивнооцінного іменника (*молодчина*) не характеризується перевагою стосовно певної статі (48,83 % номінацій стосувалися осіб чоловічої статі, 51,71 % – жіночої, порівн.: *«Молодчина!» – сказала вчителька учню за гарно написаний твір; «От молодчина!» – подумав кіт, подивившись на свою господиню, що несла йому молока і таку ж величезну, як і його нахабність, сосиску; От дівчина-помічниця у мамі росте, молодчина).* Отже, використовуючи іменники спільного роду як засоби негативної оцінки, пересічний мовець послуговується не лише їхнім ЛЗ, а й особливостями граматичної форми (закінчення *-а*), які все ж у мовній свідомості співвідносяться з іменниками жіночого роду, що й сприяє частішому вибору аналізованих негативнооцінних іменників для характеристики осіб чоловічої статі.

Серед запропонованих іменників спільного роду мовці відзначили незначну кількість слів, що їх вони активно використовують у повсякденному мовленні, низький відсоток засвідчує застосування аналізованих іменників у мовленні незначної кількості опитаних (*балаболка* – 25,78 % від загальної кількості анкетованих; *бідняга* – 18,75 %; *бідолаха* – 16,41 %; *вискочка* – 17,19 %; *гуляка* – 21,88 %; *зануда* – 34,38 %; *каліка* – 13,28 %; *ледацюга* – 13,28 %; *молодчага* – 14,84 %; *молодчина* – 39,06 %; *невдаха* – 14,84 %; *падлюка* – 12,5 %; *підлиза* – 17,19 %; *п'яниця* – 16,41 %; *роботяга* – 17,97 %; *симпотяга* – 28,13 %; *трудяга* – 29,69 %; *хитрюга* – 13,28 %).

Деякі іменники спільного роду обрали менше 2% респондентів, певні – не обрані (вереда – 1,56 %; вихваляка – 0,78 %; гольтіпака – 0 %; задирака – 1,56 %; замурза – 0,78 %; комиза – 0 %; крадюга – 0 %; мотюга – 0,78 %; неборака – 0 %; причепа – 0 %; пройда – 0 %; пустомеля – 0,78 %; скнарюга – 0 %; шибайголова – 0,78 %).

До спільного роду належать також іменники на *-о* (базікало, брехло, вайло, забудько, ледащо, сонько, тріпло, чванько, хамло і т. ін.) – предметно-ознакові слова, що характеризують об'єкт-особу з огляду на наявність у неї певної ознаки, переважно негативної, можуть номінувати осіб і чоловічої, і жіночої статей. Такі іменники, маючи закінчення *-о*, що може бути показником чоловічого та середнього родів, можуть узгоджуватися відповідно з атрибутивними та дієслівними елементами чоловічого чи середнього родів. Це пояснює те, що при застосуванні аналізованих слів стосовно осіб жіночої статі використовуються співвідносні форми лише середнього роду (порівн.: – *Через твою жінку, через **о**те ледащо та я буду на старість таке лихо терпіти!* (І. Нечуй-Левицький) [13, с. 299]), чоловічої – і чоловічого, і середнього (напр.: *Завзято погейкує хлопець: – Мели ногами, **старий ледащо**, пересувайся!* (М. Чабанівський) [23, с. 87]; *Таке ледащо той **одинчик**, що господи! Ні за що – і за холодну воду не возьметься, а все тільки на печі сидить* [20, с. 101]). Використання форм середнього роду А. Загнітко пояснює як «перенесення змістових елементів однієї граматичної форми на іншу з метою вираження певних стилістичних відтінків» [7, с. 155]. Варіативність у виборі форми збільшує можливості мовців при використанні аналізованих слів для вираження оцінки: вибір співвідносних форм середнього роду, як уже зазначалося, здійснюється для підвищення ступеня негативу.

Словник оцінних назв [16] теж частково подає іменники спільного роду, проте автори словника фіксують і метафоризовані номінації, внаслідок чого іменник, на думку укладачів словника, починає використовуватися на позначення спільного роду, порівн.: *каланча* – «довга і худа людина»: *Чого ви стовбичите, як **каланча**?* (Є. Дудар) [16, с. 50]; *зіронька* – «пестливе звертання до людини»: *Зіронько моя ясная* (В. Рудик) [16, с. 45]. Такі судження викликають сумніви, оскільки метафоризований іменник, отримуючи здатність стосуватися осіб різної статі, не змінює свої граматичні особливості, зокрема й родову ознаку. Це засвідчують й інші родові форми, співвідносні з іменником (порівн.: *зіронька* – *моя ясная*, ж. р.). До того ж укладачі словника не дотримуються єдності при кодифікації таких утворень: поряд з наведеними вище іменниками *каланча*, *зіронька*, що їх вони вважають іменниками спільного роду, такі ж метафоризовані похідні *лопух* («про некмітливу людину; простак, роззява» [16, с. 62]); *мавна* («про людину, яка сліпо наслідує чужі звички, вчинки тощо», «про дуже негарну людину» [16, с. 64]) внесені до словника як іменники одного роду.

На сьогодні немає підстав стверджувати наявність факту поповнення класу іменників СР, зокрема у словниках інновацій А. Нелюби «Лексико-словотвірні інновації» (2004; 2007; 2009; 2010) подібні новотвори не зафіксовані. Поодинокі випадки таких індивідуально-авторських дериватів є у творах українських письменників. У словнику новотворів поетів-шістдесятників за ред. Г. Вокальчук (Словотворчість шістдесятників. Ліна Костенко. Микола Вінграновський (2010)) зафіксовано два іменники СР, що зустрічаються у поезії Ліни Костенко, порівн.: *напівнездара*: *Напівнездари чи напівталанти, в космічний вік – дрімучий птолемей* (Л. Костенко); *недви́га-каліч*: *Недви́гу-каліч неводом везли* (Л. Костенко).

Отже, іменники спільного роду – предметно-ознакові слова, наявність ознакового компонента в яких стає основою для формування ОЗ, що властиве їх переважній більшості. Проте у сучасному мовленні лише обмежена кількість таких імен характеризується частотністю вживання. Аналіз ілюстративного матеріалу (художні тексти XVIII–XXI ст.), опрацювання словникових дефініцій, результати проведеного лінгвістичного експерименту дають право вказати на наявність потреби фіксувати в словниках можливі вторинні значення іменників спільного роду, що породжуються контекстом, а в аксіологічному аспекті є протиставленням первинному варіанту.

Бібліографічні посилання

1. **Аксаков К. С.** Опыт русской грамматики / К. С. Аксаков // Полн. собр. соч. – М. : Тип. Университ., 1880. – Т. 3 : Соч. филолог. – Ч. 2. – 470 с.
2. **Бацевич Ф. С.** Очерки по функциональной лексикологии / Ф. С. Бацевич, Т. А. Космеда. – Львов : Свит, 1997. – 392 с.
3. **Васченко В.** Грамматическая категория общего рода в русском языке / В. Васченко // Вопросы языкознания. – 1984. – № 5. – С. 60–68.
4. **Винниченко В.** Твори : в 2 т. / Володимир Винниченко. – К. : Дніпро, 2000. – Т. 2. : Сонячна машина : [роман], 2000. – 620 с.
5. **Виноградов В. В.** Русский язык : Грамматическое учение о слове / В. В. Виноградов. – М. : Высш. шк., 1972. – 606 с.
6. **Вольтер Э.** Разыскания по вопросу о грамматическом роде / Э. Вольтер. – Санкт-Петербург, 1882. – 156 с.
7. **Загнітко А.** Теоретична граматики української мови : Морфологія : [монографія] / А. Загнітко. – Донецьк : ДонДУ, 1996. – 437 с.
8. **Збанацький Ю.** Переджнив'я / Юрій Збанацький. – К. : Рад. письменник, 1960. – 445 с.
9. **Карпенко-Карий І. К.** Розумний і дурень / І. К. Карпенко-Карий // Карпенко-Карий І. К. Твори : в 3 т. – К. : Держлітвидав, 1985. – Т. 1. : Драмат. Твори, 1985. – С. 146–187.
10. **Леонова М. В.** Іменники так званого спільного роду / М. В. Леонова // Мовознавство. – 1969. – № 6. – С. 76.
11. **Матвіяс І. Г.** Іменник в українській мові / І. Г. Матвіяс. – К. : Рад. шк., 1974. – 184 с.
12. **Мирний Панас.** Лихий попутав : [оповідання] / Панас Мирний // Мирний Панас. Твори : в 5 т. – К. : Вид-во АН УРСР, 1954–1955. – Т. 1. – 1954. – С. 71–95.
13. **Нечуй-Левицький І.** Кайдашева сім'я : [повість] / Іван Нечуй-Левицький // Нечуй-Левицький І. Твори : в 4-х т. – К. : Держ. видавн. худ. літ., 1956. – Т. 2. – 1956. – С. 263–380.
14. **Озерова Н. Г.** Лексическая и грамматическая семантика существительного / Н. Г. Озерова. – К. : Наук. думка, 1990. – 192 с.
15. **Олійник С.** Куплети галушки / С. Олійник // Олійник С. Вибране. – К. : Держлітвидав, 1959. – 378 с.
16. **Попова І. С.** Словник оцінних найменувань осіб української мови / І. С. Попова, В. В. Корольова. – Дніпропетровськ : Пороги, 2009. – 175 с.
17. **Потебня А. А.** Из записок по русской грамматике : в 4 т. / А. А. Потебня. – М. : Учпедгиз, 1958. – Т. 3. – 287 с.
18. **Словник української мови** : в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; [гол. ред. І. К. Білодід]. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
19. **Тараненко А. А.** Языковая семантика в ее динамических аспектах / А. А. Тараненко. – К. : Наук. думка, 1989. – 256 с.
20. **Українські народні казки, легенди, анекдоти** / [за ред. П. М. Попова]. – К. : Держлітвидав, 1957. – 543 с.

21. **Халіман О. В.** Категорія оцінки у проекції на іменники спільного роду / О. В. Халіман // Мова і культура : [наук. журн.]. – К. : Видавн. дім Дмитра Бурого, 2009. – Вип. 11. – Т. III (115). – С. 169–176.
22. **Чабаненко В. А.** Основи мовної експресії / В. А. Чабаненко. – К. : Вища шк., 1984. – 167 с.
23. **Чабанівський М. І.** Балканська весна / М. І. Чабанівський. – К. : Держлітвидав, 1960. – 386 с.
24. **Чередниченко І. Г.** Нариси з загальної стилістики сучасної української мови / І. Г. Чередниченко. – К. : Рад. шк., 1962. – 495 с.
25. **Шанская Т. В.** Слова общего рода в русском языке / Т. В. Шанская // Русский язык в школе. – 1959. – № 5. – С. 12–17.
26. **Шинкарук В. Д.** Словотвірна категоризація суб'єктивної оцінки / В. Д. Шинкарук, Л. Б. Шутак. – Чернівці : Рута, 2002. – 128 с.
27. **Яновський Ю. І.** Мир (Жива вода) / Ю. І. Яновський. – К. : Рад. письменник, 1956. – 299 с.

Надійшла до редколегії 06.04.11

УДК 811.161.1'373.43

Н. В. Хруцкая

Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова (г. Киев)

НЕОЛОГИЗАЦИЯ В МОРФОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДСИСТЕМЕ СОВРЕМЕННОГО РУССКОГО ЯЗЫКА

Присвячено проблемі кваліфікації неологізма як явища, існуючого на всіх мовних рівнях; на підтвердження своєї точки зору авторка наводить численні приклади морфолого-фонематичних інновацій в сучасній російській мові.

Ключові слова: неологізація, інноваційний процес, варіант формотворення, морфологічна підсистема, мовний рівень.

Посвящена проблеме квалификации неологизма как явления межъязыкового уровня; в качестве подтверждения своей точки зрения автор приводит примеры морфолого-фонематических инноваций в современном русском языке.

Ключевые слова: неологизация, инновационный процесс, вариант формобразования, морфологическая подсистема, языковой уровень.

The article deals with the problem of neologism qualification as interlingua phenomenon that exists on all language levels. This point of view is supported by the author with numeric examples of morphological-phonetic innovations in contemporary Russian language.

Keywords: neologisation, innovation process, form creation variant, morphological subsystem, language level.

Языковые изменения и инновации последних двух десятилетий XX века и первого десятилетия века нынешнего вызвали неологический взрыв, ускоривший формирование российской неологии – недавно возникшей отрасли языкознания (работы С. И. Алаторцевой, А. А. Брагиной, Р. А. Будагова, В. Г. Гака, Е. А. Земской, В. Г. Костомарова, В. В. Лопатина, А. Г. Лыкова, И. Ф. Протченко, Е. В. Розен, Т. С. Пристайко, Н. И. Фельдман и др.), что было обусловлено как динамическими процессами в общественно-политической жизни социума, так и интенсификацией процесса вариативности в современном русском языке.